

Opvallende slaappleats van een Gierzwaluw (*Apus apus*)

Hein Verkade

Op 1 juni 2002 vond in Noordwijk-Binnen een excursie plaats waarin het gedrag en de problemen rond de inventarisatie van broedende Gierzwaluwen centraal stonden. Dankzij de mooie zomeravond konden veel gedragskenmerken geobserveerd worden. De afsluiting leverde een verrassende waarneming op. Op de terugweg in de avondschemer vloog een Gierzwaluw op de toren van de R.K. Sint-Jeroenskerk af. Deze staat sinds oktober 2000 in de steigers met een groen beschermingsnet eromheen. Daar de vogel niet meer wegvloog werd de verreijkijker tevoorschijn gehaald en het net afgezocht. Na enig turen werd hij inderdaad hangend aan het net op ruim 22 meter hoogte gevonden. Hij leek zich daar volledig op zijn gemak te voelen gezien de uitgebreide verzorging van vleugels en buikveren op deze plaats. Dankzij het licht van de straatlantaarns kon worden vastgesteld dat hij een uur later zijn plek nog niet had verlaten. Nieuwsgierig werd de volgende morgen vroeg weer gecontroleerd en nog steeds hing hij op dezelfde plaats. De Gierzwaluw had er dus de nacht doorgebracht. Om 05.08 uur liet hij zich vallen en vloog vervolgens weg. Er was verder nog geen Gierzwaluw te zien of te horen. Het gebruik van deze slaappleats zou zich gedurende de maand juni nog vele malen herhalen.

plaats en tijd

In totaal heeft de Gierzwaluw zich 19x aan het net gehaakt om er de nacht door te brengen. Van de keren dat het aanvliegen kon worden waargenomen slaagde slechts tweemaal de eerste poging direct. De andere avonden had hij 3-32 aanvliegpogingen nodig voordat hij hing.

Alle overnachtingen vonden plaats aan de zijde van de toren die op het zuidoosten is gericht.

Op deze zijde bleek de vogel ook nog een voorkeur te hebben voor de rechterbovenhoek (zie fig. 1). Het patroon van alle slaappleatsen vormt min of meer de vorm van een kruis (en dat aan een kerktoeren!). Hij leek zich bij het aanvliegen te concentreren op de horizontale steigerstang A en verticale stang B. Opvallend detail is wel dat het net rond stang A juist aan de rechterzijde op sommige plaatsen los hing en wapperde in de wind. Het leek de slapende vogel niet te deren. Op

alle andere plaatsen zat het net strak om de steiger gespannen.

Op 4 avonden hing de Gierzwaluw al aan het net voordat ik bij de toren arriveerde. Op de overige 15 avonden kon het tijdstip van aanhaken worden vastgesteld. Op heldere avonden was dit 30-45 minuten na zonsondergang, op de twee bewolkte avonden was dat bij zonsondergang en 25 minuten hierna.

Gedurende twee ochtenden kon het tijdstip van wegvliegen worden vastgesteld. Beide keren was het rustig en helder weer en vertrok de vogel 15 minuten voor zonsopgang.

leeftijd

Diverse mensen suggereerden dat het een volwassen broedvogel betrof die de weg naar zijn broedplaats geblokkeerd zag door de aangebrachte steiger en netten. Gierzwaluwen zijn trouw aan een eenmaal verworven nestplaats, en kunnen deze vele jaren achtereen bezetten. Echter zowel toren als kerk zijn de afgelopen 10 jaar niet bewoond geweest door Gierzwaluwen. Zowel de inventarisaties van 1993 en 1998, als de verkenningen in 1992, 1997 en 2001 leverden niets op. De naastgelegen pastorie herbergde in die periode een gestaag groeiende kolonie. Het aantal invliegplaatsen aldaar bedroeg in 1993, 1998 en 2002 resp. 1, 3 en 5. Bovendien was 2002 reeds het tweede jaar waarin de steiger met het net rond de toren stond, waardoor eventuele broedvogels al een jaar eerder verdwenen zouden zijn.

Van juveniele vogels is bekend dat zij tijdens hun eerste najaarsvlucht soms gebruik maken van aardgebonden slaappleatsen (Holmgren 1993). Met name gedurende slecht weer zoeken zij bijv. gebladerte en hoogspanningsmasten op om er de nacht door te brengen. Jonge Gierzwaluwen vliegen in onze streken vanaf ca. 15 juli uit. Daar de vogel aan de toren in juni aanwezig was sluit dit een juveniel exemplaar eveneens uit.

Tot slot blijft de groep nestzoekende niet-broedvogels over. Zij slapen 's nachts meestal in de lucht (Tarburton, Kaiser 2001). Deze Gierzwaluwen komen in de loop van het broedseizoen naar de kolonies om er een plaats te bemachtigen voor de toekomst. Bij slecht weer en voedselschaarste verdwijnen zij als eerste uit het broedgebied (Cramp 1985). Zodra er een weersverbetering optreedt keren zij weer terug.

Het aanbod van insecten is o.a. afhankelijk van de temperatuur. In tabel 1 is aangegeven op welke data in juni de vogel de nacht doorbracht aan het net rond de toren. Tevens is de maximum dagtemperatuur vermeld. Het lijkt er op dat de vogel bij maximumtemperaturen boven de 20 graden meestal aanwezig was en daaronder niet.

In juli is hij niet meer gesignaleerd bij de toren, ook niet tijdens mooi weer. Een verklaring kan zijn dat de vogel een nestplaats gevonden had. Anderzijds is bekend dat niet-broedvogels meestal eerder richting Afrika wegtrekken dan broedvogels.

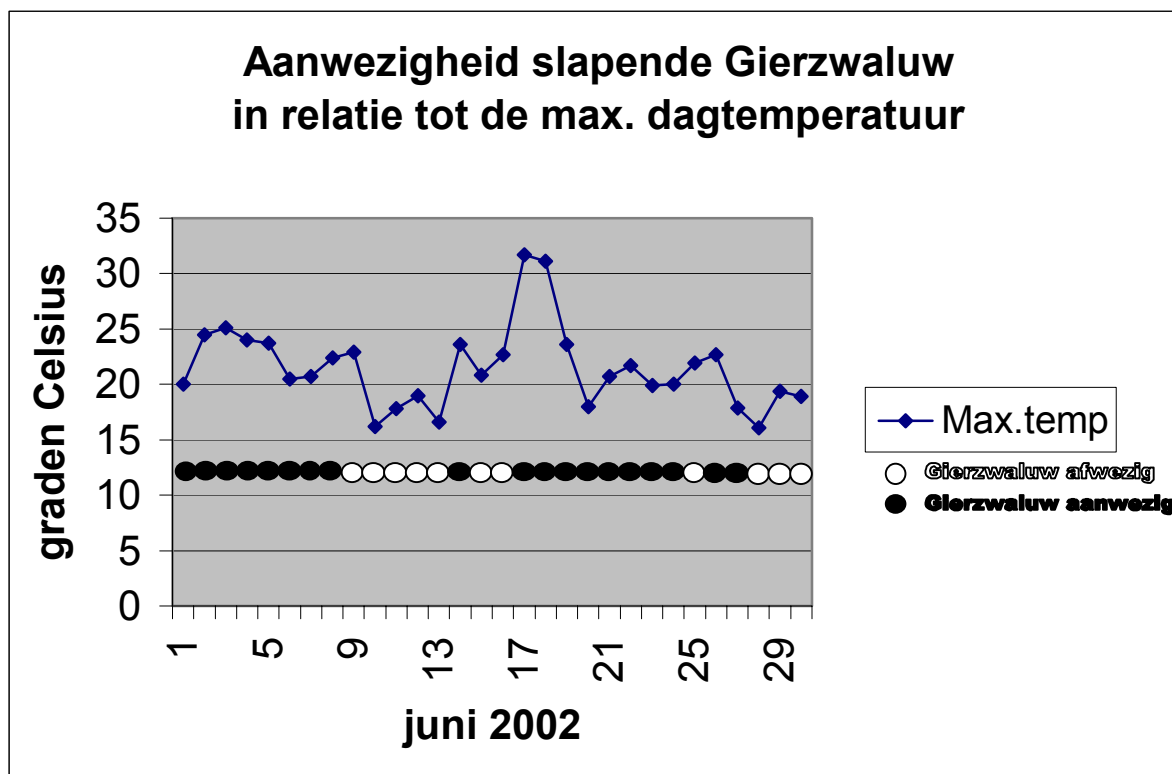
Rest de vraag waarom deze Gierzwaluw er voor koos om de nachten niet in de lucht maar aan het net door te brengen. Dit lijkt niet zonder gevaar daar de vogel op deze plaats open en bloot een gemakkelijke prooi voor bijv. uilen kan zijn. De zeldzaamheid van het gedrag zal in zijn voordeel zijn geweest.

Literatuur:

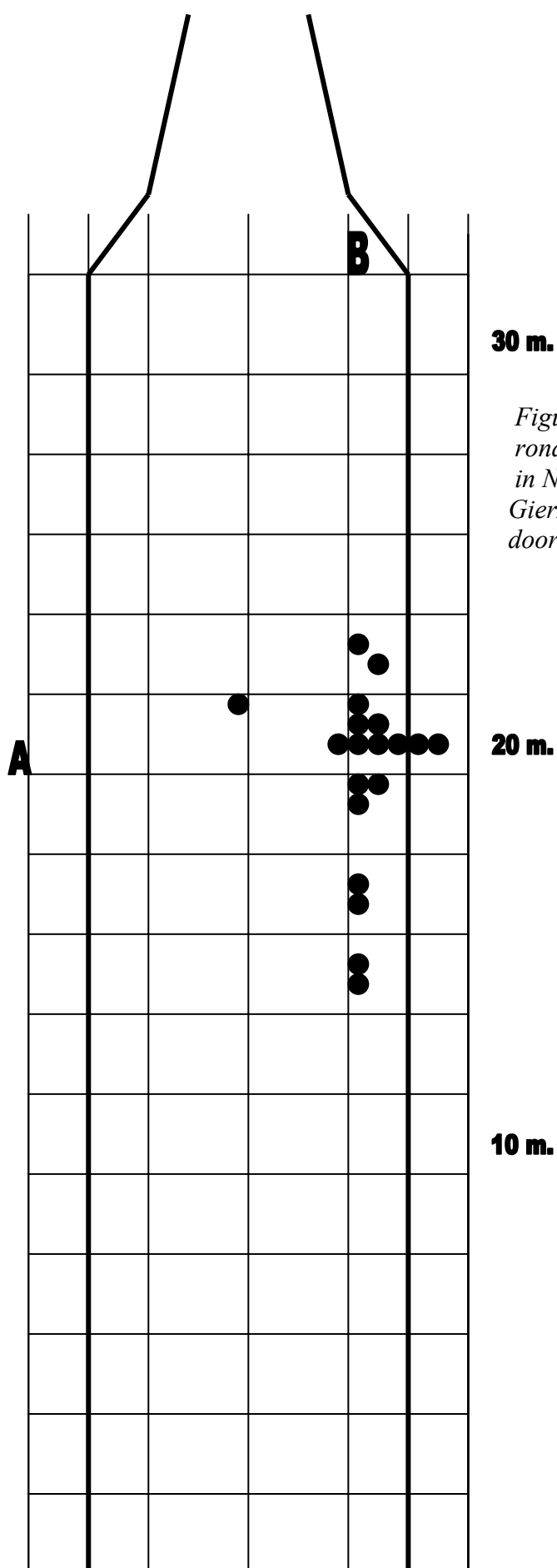
Cramp S. 1985. *The Birds of the Western Palearctic*, Vol. IV. Oxford University Press, Oxford.

Holmgren J. 1993. *Young Common Swifts roosting in foliage of trees*. British Birds 86:368-369.

Tarburton Michael K. Kaiser Erich. 2001. *Do fledging and pre-breeding Common Swifts Apus apus take part in aerial roosting? An answer from a radiotracking experiment*. Ibis 143:255-263.

Tabel 1. Bron: KNMI, Klimatologische Dienst

Figuur 1. Plaatsen aan de steiger rond de R.K. St. Jeroenskerk in Noordwijk-Binnen waar de Gierzwaluw in juni 2002 de nacht doorbracht.